

(Nie)równy ciężar ubóstwa energetycznego wśród kobiet i mężczyzn w Polsce

Dominik Owczarek, Instytut Spraw Publicznych

Wprowadzenie i metodologia

Ubóstwo energetyczne jest zjawiskiem polegającym na doświadczaniu trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb energetycznych w miejscu zamieszkania za rozsądną cenę. Na potrzeby te składa się utrzymanie adekwatnego standardu ciepła i zaopatrzenie w pozostałe rodzaje energii niezbędne do podtrzymania funkcjonowania biologicznego i społecznego członków gospodarstwa domowego na minimalnym poziomie. Do tej pory opublikowano tylko jedno reprezentatywne dla Polski opracowanie statystyczne skali tego zjawiska, które zostało przeprowadzone w oparciu o Badanie budżetów gospodarstw domowych (BBGD), realizowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), dla danych z 2013 roku (Owczarek, Miazga, 2015). Zastosowano w nim brytyjską metodologię (DECC, 2015) adaptowaną do polskiego kontekstu, która uznaje gospodarstwa domowe za ubogie energetycznie, jeśli spełnione są dwa następujące warunki: dochód poniżej linii ubóstwa dochodowego stosowanej przez Eurostat¹ oraz wydatki energetyczne wyższe od mediany wydatków w danej populacji (patrz szczegółowy opis metodologii w: Owczarek, Miazga, 2015). Miara ta nosi nazwę *Low Income High Costs* (LIHC). Zgodnie z tymi badaniami, w 2013 roku ubogich energetycznie było 17,1% populacji Polski, czyli ok. 6,44 mln osób.

¹ Definicja ta określa linię ubóstwa dochodowego jako 60% mediany dochodów ekwiwalizowanych w populacji, z którą porównywany jest ekwiwalizowany dochód w danym gospodarstwie domowym.

Przeprowadzono także inne badania dotyczące tego zjawiska w Polsce, które wykorzystywały różne metodologie (np.: Kurowski, 2012; Pyka, Liszka, Czajkowski, Kukła, 2014; Frankowski, Tirado-Herrero, 2015). W żadnym z nich jednak nie dokonano analizy różnic między kobietami i mężczyznami w doświadczaniu ubóstwa energetycznego. Z licznych opracowań dotyczących pokrewnego zjawiska – jakim jest ubóstwo dochodowe – wiadomo, że w wielu wymiarach dotyka ono w większym stopniu kobiety niż mężczyzn (np.: Sassen, 2000; Tarkowska, 2002, 2005, 2012; Tarkowska, Warzywoda-Kruszyńska, Wódz, 2003; Charkiewicz, 2010; Szarfenberg, 2010). Do tej pory jednak brakuje informacji, czy podobna zależność występuje w odniesieniu do ubóstwa energetycznego w Polsce.

Głównym celem tego opracowania jest analiza ubóstwa energetycznego w Polsce w ujęciu statystycznym z punktu widzenia różnic między kobietami i mężczyznami. Jej podstawą będzie miara LIHC obliczana w oparciu o Badanie budżetów gospodarstw domowych z 2014 roku, zgodnie z metodologią wypracowaną przez Owczarka i Miazgę (2015)². Podane poniżej wyniki są reprezentatywne na poziomie gospodarstw domowych w Polsce. Dane dotyczące kobiet i mężczyzn przyjmują postać zagregowaną w odniesieniu do każdego gospodarstwa domowego (czyli znana jest liczba kobiet i mężczyzn w danym gospodarstwie domowym), i w tym sensie stanowią statystyczne oszacowanie skali ubóstwa energetycznego w odniesieniu do płci³.

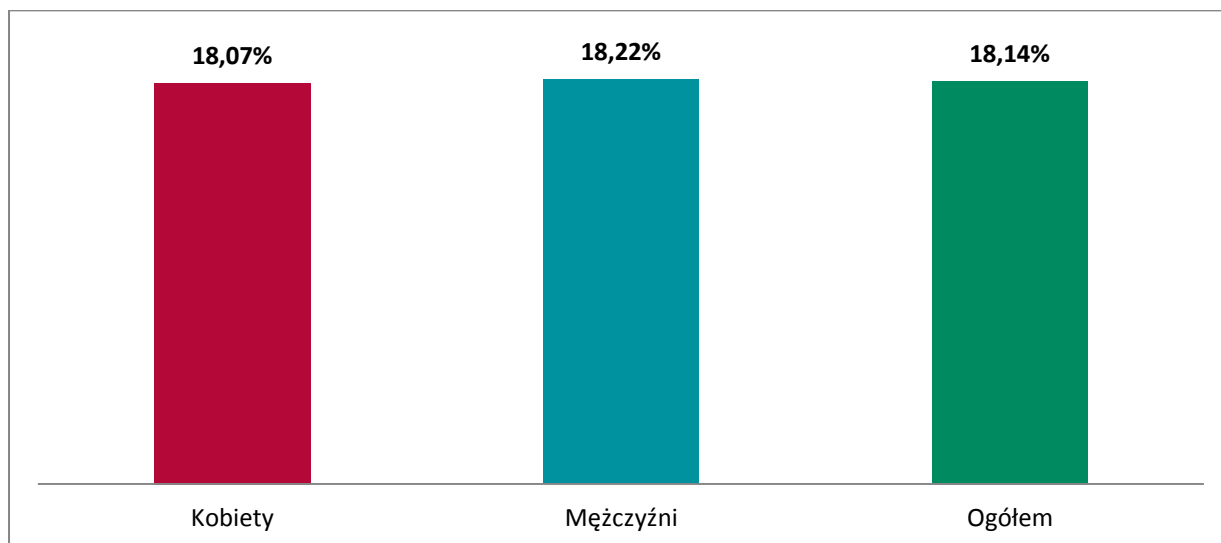
Ubóstwo energetyczne wśród kobiet i mężczyzn w odniesieniu do populacji Polski

Zgodnie z zarysowaną powyżej metodologią obliczania ubóstwa energetycznego, w 2014 roku zjawisko to dotyczyło **16,1% gospodarstw domowych w Polsce**, co stanowi jednocześnie **18,14% populacji kraju**, czyli ok. **6,83 mln osób**. **W ujęciu procentowym zjawisko to dotyczyło kobiet i mężczyzn w niemal tym samym stopniu** (wykres 1). W oparciu o otrzymane dane na poziomie zagregowanym nie można twierdzić, że istniały różnice między tymi grupami.

² W stosunku do opracowania Owczarka i Miazgi z 2015 roku metodologia tej analizy różni się w następujących punktach: zastosowano rzeczywiste wydatki energetyczne w miejsce wydatków hipotetycznych; zastosowano inną metodę odsezonowania wydatków (poprzez przemnożenie ich przez czynnik powstały w oparciu o medianę wydatków na cele energetyczne 260 zł/m-c); zastosowano czynnik ekwiwalizacji wydatków energetycznych właściwy dla danych z 2014 roku; z bazy danych usunięto gospodarstwa domowe posiadające wydatki energetyczne wyższe niż dochód rozporządzalny oraz posiadające ujemny dochód rozporządzalny, czyli łącznie 478 obserwacji, 1,3% próby, podczas gdy w badaniu z 2013 roku usunięto 2% próby; zmienną ważącą obserwacje była zmienna mn (a nie mn_pop), co daje wynik reprezentatywny na poziomie gospodarstw domowych.

³ Dane o płci członków gospodarstw domowych w BBGD kodowane są na poziomie każdego gospodarstwa domowego. Nie tworzą jednak one oddzielnej zmiennej, co stanowi pewną barierę w obliczaniu wyników ubóstwa energetycznego w podziale na płeć. Dane o liczbie kobiet i mężczyzn zostały zagregowane na poziomie każdego gospodarstwa domowego (czyli wiemy, jaka jest łączna liczba kobiet i mężczyzn w każdym gospodarstwie), co stanowi podstawę do obliczeń w tym opracowaniu. Ograniczenie to jednak nie pozwala na prowadzenie analiz sprawdzających istnienie różnic istotnych statystycznie między kobietami i mężczyznami w odniesieniu do interesujących nas wymiarów. Interpretacja tych różnic zatem w tym opracowaniu będzie miała charakter jakościowy.

Wykres 1. Odsetek ubóstwa energetycznego wśród kobiet i mężczyzn w 2014 roku (BBGD)

Wniosek ten można podtrzymać analizując rozkłady płci w populacji i w grupie ubogich energetycznie. Tabela 1 pokazuje, że są one niemal identyczne. Należy jednak zwrócić uwagę, że mimo podobnego rozkładu wyników – **liczba kobiet ubogich energetycznie jest nominalnie większa niż liczba mężczyzn należących do tej grupy i wynosi ok. 3,58 mln kobiet w stosunku do ok. 3,25 mln mężczyzn**. Różnica ta w oczywisty sposób wpływa z nominalnie wyższej liczby kobiet niż mężczyzn w populacji Polski przy jednoczesnym zbliżonym odsetku tego zjawiska w obu grupach.

Tabela 1. Udział kobiet i mężczyzn w populacji oraz w grupie osób ubogich energetycznie

Kategoria	Kobiety (%)	Mężczyźni (%)
Ubóstwo energetyczne	52,37%	47,63%
Populacja	52,57%	47,43%

Mimo braku różnic między kobietami i mężczyznami w odsetku ubóstwa energetycznego na poziomie ogólnym, można dostrzec różnice w rozkładach wyników dla płci w zależności od poszczególnych kategorii, które prezentowane będą w dalszej części tego opracowania.

Pierwsza z różnic ujawnia się w innym rozkładzie liczby gospodarstw domowych uporządkowanych w zależności od liczby kobiet lub mężczyzn, którzy się do nich zaliczają (tabela 2). Obserwować można **czterokrotnie więcej gospodarstw domowych ubogich energetycznie zamieszkałych przez same kobiety** (jedną lub więcej) **niż gospodarstw zamieszkałych przez samych mężczyzn** (jednego lub więcej) – w stosunku 481,5 tys. do 121,2 tys. gospodarstw. Można też zauważyć większą liczbę gospodarstw domowych ubogich energetycznie zamieszkałych przez pięciu lub więcej mężczyzn (w gospodarstwach tych mogą również znajdować się kobiety) niż gospodarstw zamieszkałych przez pięć lub więcej kobiet (w gospodarstwach tych mogą również znajdować się mężczyźni). Można wnioskować zatem, że **mężczyźni ubodzy energetycznie zamieszkują bardziej liczne gospodarstwa domowe niż kobiety oraz rzadziej mieszkają w gospodarstwach bez kobiet. Kobiety ubogie energetycznie natomiast częściej zamieszkują gospodarstwa, w których nie ma mężczyzn** (najczęściej są to gospodarstwa jednoosobowe).

Tabela 2. Liczba gospodarstw domowych ubogich energetycznie w zależności od liczby kobiet lub mężczyzn w gospodarstwach

	Liczba N (kobiet lub mężczyzn w danym gospodarstwie domowym)									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Liczba GD z N liczbą kobiet	121 207	1 090 180	531 950	279 689	101 499	24 818	6 125	1 695	527	0
Liczba kobiet w GD	0	1 090 180	1 063 900	839 067	405 996	124 090	36 750	11 865	4 216	0
Liczba GD z N liczbą mężczyzn	481 501	742 094	527 796	252 038	103 966	31 567	9 928	5 416	2 916	469
Liczba mężczyzn w GD	0	742 094	1 055 592	756 114	415 864	157 835	59 568	37 912	23 328	4 221

Badania dotyczące zarówno 2013 roku, jak i 2014 roku pokazują, że ubóstwo energetyczne związane jest z podobnymi cechami gospodarstw domowych i mieszkań (dane dla 2013 roku w: Owczarek, Miazga, 2015). Dokładny rozkład wyników dla 2014 roku został przedstawiony w tabelach 3, 4 i 5. Największe odsetki ubóstwa energetycznego możemy obserwować:

- wśród mieszkańców wsi i miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców;
- w gospodarstwach domowych składających się z co najmniej 5 osób;
- w gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń społecznych, gospodarstwach rencistów, pracowników na stanowiskach robotniczych;
- wśród zamieszkujących domy jednorodzinne;
- wśród zamieszkujących budynki najstarsze, czyli wybudowane do 1960 roku;
- wśród zamieszkujących w budynkach o dużych powierzchniach – 91-120 m²;
- w województwach: podkarpackim, kujawsko-pomorskim, małopolskim, wielkopolskim.
-

Tabela 3. Udział ubogich energetycznie kobiet i mężczyzn w Polsce w 2014 roku w podziale na kategorie

Kategoria	Płeć	
	Kobiety	Mężczyźni
Klasa miejscowości		
500 tys. mieszkańców i więcej	11,1%	9,9%
200 – 499 tys. mieszkańców	15,3%	16,1%
100 – 199 tys. mieszkańców	16,9%	16,2%
20 – 99 tys. Mieszkańców	17,0%	16,9%
poniżej 20 tys. Mieszkańców	19,3%	20,0%
wieś	21,4%	21,4%
Liczba osób w gospodarstwie domowym		
1 os.	18,2%	11,1%
2 os.	12,4%	12,0%
3 os.	13,4%	13,7%
4 os.	16,4%	16,4%
5 os. i więcej	26,9%	28,0%

Podgrupa społeczno-ekonomiczna		
rolników i utrzymujących się z samozatrudnienia	17,7%	18,1%
pracowników na stanowiskach robotniczych	22,1%	21,9%
pracowników na stanowiskach nierobotniczych	10,8%	11,4%
emerytów	19,0%	17,7%
Rencistów	24,7%	27,4%
utrzymujących się ze świadczeń społecznych	27,0%	28,9%
utrzymujących się z pozostałych niezarobkowych źródeł	13,8%	16,1%
Typ biologiczny gospodarstwa domowego		
małżeństwo bez dzieci	10,5%	10,5%
małżeństwo z 1 dzieckiem na utrzymaniu	11,2%	11,8%
małżeństwo z 2 dzieci na utrzymaniu	15,1%	14,9%
małżeństwo z 3 dzieci na utrzymaniu	21,2%	19,9%
małżeństwo z 4 (i więcej) dzieci na utrzymaniu	28,4%	31,1%
matka z dziećmi na utrzymaniu	17,4%	20,0%
ojciec z dziećmi na utrzymaniu	33,5%	20,7%
małżeństwo z przynajmniej 1 dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami	24,9%	27,2%
matka z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami	25,5%	26,6%
ojciec z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami	23,1%	33,3%
inne osoby z dziećmi na utrzymaniu	35,0%	33,4%
gospodarstwa jednoosobowe	18,2%	11,1%
Pozostałe	16,6%	17,2%

W tym opracowaniu uwaga skoncentrowana jest nie tyle na odsetkach ubóstwa energetycznego w poszczególnych kategoriach, co raczej na różnicach w odsetkach kobiet i mężczyzn doświadczających tego zjawiska. Można zaobserwować zatem następujące różnice:

- W **największych miastach** (pow. 500 tys. mieszkańców) udział kobiet ubogich energetycznie jest nieco większy niż odsetek mężczyzn (kobiety: 11,1%, mężczyźni: 9,9%);
- Wyraźnie więcej jest **samotnych kobiet** ubogich energetycznie (jednoosobowe gospodarstwa domowe) niż samotnych mężczyzn doświadczających tego zjawiska (kobiety: 18,2%, mężczyźni: 11,1%). Wynik ten potwierdza wniosek sformułowany już wyżej na podstawie rozkładu liczby kobiet i mężczyzn w gospodarstwach domowych (tabela 2);
- Nieco więcej kobiet ubogich energetycznie odnajdziemy również wśród gospodarstw domowych **emerytów/ek** (kobiety: 19,0%, mężczyźni: 17,7%). Wynik ten może być związany z faktem, że kobiety żyją średnio dłużej niż mężczyźni, a jednocześnie otrzymują średnio niższe świadczenia emerytalne niż mężczyźni. Zatem po śmierci współmałżonka zwiększa się prawdopodobieństwo popadnięcia w ubóstwo energetyczne;
- **Niższy poziom ubóstwa energetycznego wśród kobiet** obserwować można natomiast w gospodarstwach domowych **rencistów/ek**, gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń społecznych i innych niezarobkowych źródeł (kobiety: 24,7%, mężczyźni: 27,4%);
- Można zauważyć tendencję polegającą na tym, że w rodzinach **małżeństw z co najmniej 4 dziećmi odsetek kobiet ubogich energetycznie jest mniejszy** (kobiety: 28,4%, mężczyźni: 31,1%). W rodzinach małżeństw bezdzietnych różnice te są niewielkie;

- Warty odnotowania jest natomiast fakt, że w przypadku gospodarstw z dziećmi prowadzonych przez samotne matki wyższy jest odsetek ubogich energetycznie mężczyzn (chodzi oczywiście o dzieci płci męskiej) (kobiety: 17,4%, mężczyźni: 20%), podczas gdy w przypadku **gospodarstw z dziećmi prowadzonych przez samotnych ojców** wyższy jest (znacząco) odsetek ubogich energetycznie kobiet (dzieci płci żeńskiej) (kobiety: 33,5%, mężczyźni 20,7%);
- W przypadku **rodzin wielopokoleniowych** (małżeństwo z dziećmi i innymi osobami, matka z dziećmi i innymi osobami, ojciec z dziećmi i innymi osobami) **mniejszy jest odsetek ubogich energetycznie kobiet niż mężczyzn** (patrz tabela 3);
- **Płeć nie różnicuje poziomów ubóstwa energetycznego**, kiedy obserwuje się zmienne dotyczące czynników technicznych wpływających na większe zagrożenie tym zjawiskiem, czyli **rodzaj budynku, wiek budynku, powierzchnia zajmowanego mieszkania czy sposób ogrzewania**;
- **Brak jest także wyraźnych różnic w poziomie ubóstwa energetycznego między kobietami i mężczyznami w poszczególnych województwach w Polsce.**

Tabela 4. Ubóstwo energetyczne wśród kobiet i mężczyzn w Polsce w 2014 roku w podziale na województwa

Kategoria	Płeć	
	Kobiety	Mężczyźni
województwo		
dolnośląskie	16,1%	15,9%
kujawsko-pomorskie	22,3%	22,6%
lubelskie	16,5%	16,2%
lubuskie	16,5%	16,1%
łódzkie	18,7%	19,1%
małopolskie	20,6%	21,4%
mazowieckie	14,1%	14,3%
opolskie	15,2%	15,0%
podkarpackie	25,4%	25,4%
podlaskie	16,6%	14,9%
pomorskie	15,9%	16,1%
śląskie	18,0%	17,8%
świętokrzyskie	18,7%	19,3%
warmińsko-mazurskie	17,6%	19,3%
wielkopolskie	20,2%	20,6%
zachodniopomorskie	18,4%	18,1%

Tabela 5. Udział ubogich energetycznie kobiet i mężczyzn w Polsce w 2014 roku w podziale na kategorie o charakterze technicznym

Kategoria	Płeć	
	Kobiety	Mężczyźni
Rodzaj budynku		
budynek wielorodzinny	16,2%	15,8%
dom jednorodzinny w zabudowie szeregowej (również bliźniak)	17,9%	17,7%
dom jednorodzinny wolnostojący	20,4%	20,9%
Inny	13,7%	13,2%
Okres wybudowania budynku		
przed 1946 r.	20,7%	21,5%
w latach 1946 – 1960	20,9%	20,5%
w latach 1961 – 1980	17,6%	17,9%
w latach 1981 – 1995	18,0%	18,1%
w latach 1996 – 2006	14,5%	14,2%
po 2006 r.	10,8%	10,6%
Ogólna powierzchnia użytkowa mieszkania		
do 30 m ²	16,0%	15,0%
31-60 m ²	16,5%	16,3%
61-90 m ²	19,0%	18,8%
91-120 m ²	20,5%	21,4%
pow. 120 m ²	18,2%	18,4%
Sposób ogrzewania mieszkania		
ogrzewanie centralne (np. z elektrociepłowni, kotłowni osiedlowej, lokalnej lub indywidualnej)	17,7%	17,9%
piece na opał	20,9%	21,4%
piece elektryczne (gazowe)	16,6%	15,0%

Struktura wewnętrzna grupy ubogich energetycznie kobiet i mężczyzn

Jeśli przyjrzymy się samej grupie ubogich energetycznie, można wyprowadzić kolejne interesujące wnioski. Analiza ta informuje nas, jaką część grupy wszystkich ubogich energetycznie stanowią kobiety, a jaką mężczyźni. Na pierwszy plan przebija się **przewaga kobiet w niemal każdej kategorii** (patrz tabela 6 – kolumna „Udział w grupie ubogich energetycznie”), co w oczywisty sposób jest konsekwencją większego udziału kobiet w całej populacji przy zbliżonym odsetku ubóstwa energetycznego w przypadku obu płci. Większy udział mężczyzn w grupie ubogich energetycznie można wyjątkowo jednak zauważyć w przypadku gospodarstw:

- czteroosobowych i większych (kobiety: 21%, mężczyźni: 22%);
- rolników i utrzymujących się z samozatrudnienia (kobiety: 6,6%, mężczyźni: 7%);
- pracowników na stanowiskach robotniczych (kobiety: 19,6%, mężczyźni: 19,9%);
- małżeństw z 1 lub 2 dziećmi oraz małżeństw z przynajmniej 1 dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami (kobiety: 12,1%, mężczyźni: 13,5%);
- samotnych ojców z dziećmi na utrzymaniu i gospodarstw samotnych ojców z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami (kobiety: 0,2%, mężczyźni: 0,3%).

Grupie ubogich energetycznie można przyrzeć się jeszcze bardziej szczegółowo, analizując oddzielnie rozkłady odsetków w grupie kobiet ubogich energetycznie i rozkłady odsetków w grupie mężczyzn ubogich energetycznie (patrz tabela 6 – porównywane kolumny: „udział w grupie kobiet ubogich energetycznie” oraz „udział w grupie mężczyzn ubogich energetycznie”). Większy udział kobiet ubogich energetycznie w porównaniu do udziału mężczyzn ubogich energetycznie wewnątrz tych grup można zaobserwować w przypadku gospodarstw:

- zamieszkiwanych przez jedną osobę (kobiety: 11,3%, mężczyźni: 3,2%);
- rencistów/ek (kobiety: 7,5%, mężczyźni: 5,4%);
- emerytów/ek (kobiety: 21,6%, mężczyźni: 16,5%);
- samotnych matek z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami (kobiety: 6,4%, mężczyźni 4,4%);
- osób mieszkających w budynkach wielorodzinnych (kobiety: 45,5%, mężczyźni: 41,3%);
- osób mieszkających w mieszkaniach o średniej powierzchni 30-60 m² (kobiety: 37,2%, mężczyźni: 34%).

Tabela 6. Struktura wewnętrzna grupy ubogich energetycznie kobiet i mężczyzn w Polsce w 2014 roku w podziale na kategorie

Kategoria	Udział w grupie kobiet ubogich energetycznie (%)	Udział w grupie mężczyzn ubogich energetycznie (%)	Udział w grupie ubogich energetycznie (%) – łącznie 100%	
			Kobiety	Mężczyźni
Polska ogółem	100%	100,0%	52,37%	47,63%
Klasa miejscowości				
500 tys. mieszkańców i więcej	7,6%	6,1%	4,0%	2,9%
200 – 499 tys. mieszkańców	8,0%	7,7%	4,2%	3,7%
100 – 199 tys. mieszkańców	7,4%	6,9%	3,9%	3,3%
20 – 99 tys. mieszkańców	18,3%	17,3%	9,6%	8,3%
poniżej 20 tys. mieszkańców	14,2%	14,8%	7,4%	7,1%
wieś	44,5%	47,1%	23,3%	22,5%
Liczba osób w gospodarstwie domowym				
1 os.	11,6%	3,2%	6,1%	1,5%
2 os.	12,7%	11,9%	6,7%	5,7%
3 os.	15,6%	16,7%	8,2%	8,0%
4 os.	19,9%	22,0%	10,4%	10,5%
5 os. i więcej	40,1%	46,1%	21,0%	22,0%
Podgrupa społeczno-ekonomiczna				
rolników i utrzymujących się z samozatrudnienia	12,6%	14,6%	6,6%	7,0%
pracowników na stanowiskach robotniczych	37,3%	41,8%	19,6%	19,9%
pracowników na stanowiskach nierobotniczych	15,7%	16,3%	8,2%	7,8%
emerytów	21,6%	16,5%	11,3%	7,8%
rencistów	7,5%	5,4%	3,9%	2,6%

utrzymujących się ze świadczeń społecznych	4,0%	4,3%	2,1%	2,1%
utrzymujących się z pozostałych niezarobkowych źródeł	1,3%	1,0%	0,7%	0,5%
Typ biologiczny gospodarstwa domowego				
małżeństwo bez dzieci	7,8%	8,6%	4,1%	4,1%
małżeństwo z 1 dzieckiem na utrzymaniu	7,0%	8,0%	3,6%	3,8%
małżeństwo z 2 dzieci na utrzymaniu	11,7%	13,2%	6,1%	6,3%
małżeństwo z 3 dzieci na utrzymaniu	6,1%	6,4%	3,2%	3,0%
małżeństwo z 4 (i więcej) dzieci na utrzymaniu	4,7%	6,1%	2,5%	2,9%
matka z dziećmi na utrzymaniu	2,2%	1,3%	1,2%	0,6%
ojciec z dziećmi na utrzymaniu	0,1%	0,3%	0,1%	0,1%
małżeństwo z przynajmniej 1 dzieckiem na utrzymaniu i innymi osobami	23,1%	28,3%	12,1%	13,5%
matka z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami	6,4%	4,4%	3,4%	2,1%
ojciec z dziećmi na utrzymaniu i innymi osobami	0,3%	0,7%	0,2%	0,3%
inne osoby z dziećmi na utrzymaniu	5,1%	4,8%	2,7%	2,3%
gospodarstwa jednoosobowe	11,6%	3,2%	6,1%	1,5%
pozostałe	13,8%	14,7%	7,2%	7,0%
Województwo				
dolnośląskie	6,8%	6,4%	3,6%	3,1%
kujawsko-pomorskie	6,7%	6,7%	3,5%	3,2%
lubelskie	5,0%	4,9%	2,6%	2,3%
lubuskie	2,5%	2,4%	1,3%	1,2%
łódzkie	7,1%	6,8%	3,7%	3,3%
małopolskie	9,8%	10,2%	5,1%	4,9%
mazowieckie	11,2%	11,3%	5,9%	5,4%
opolskie	2,1%	2,2%	1,1%	1,0%
podkarpackie	7,5%	7,9%	3,9%	3,8%
podlaskie	2,7%	2,4%	1,4%	1,2%
pomorskie	5,2%	5,1%	2,7%	2,4%
śląskie	11,5%	11,3%	6,0%	5,4%
świętokrzyskie	3,4%	3,6%	1,8%	1,7%
warmińsko-mazurskie	3,4%	3,7%	1,8%	1,8%
wielkopolskie	10,7%	10,6%	5,6%	5,1%
zachodniopomorskie	4,4%	4,3%	2,3%	2,0%
Rodzaj budynku				
budynek wielorodzinny	45,5%	41,3%	23,8%	19,7%
dom jednorodzinny w zabudowie szeregowej (również bliźniak)	6,7%	6,7%	3,5%	3,2%
dom jednorodzinny wolnostojący	47,6%	51,9%	25,0%	24,7%
inny	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%

Okres wybudowania budynku				
przed 1946 r.	22,7%	23,4%	11,9%	11,2%
w latach 1946 – 1960	14,4%	14,0%	7,5%	6,6%
w latach 1961 – 1980	33,6%	32,1%	17,6%	15,3%
w latach 1981 – 1995	18,7%	19,6%	9,8%	9,3%
w latach 1996 – 2006	7,7%	7,9%	4,1%	3,8%
po 2006 r.	2,9%	3,0%	1,5%	1,4%
Ogólna powierzchnia użytkowa mieszkania				
do 30 m ²	2,1%	1,7%	1,1%	0,8%
31-60 m ²	37,2%	34,0%	19,5%	16,2%
61-90 m ²	23,8%	23,9%	12,5%	11,4%
91-120 m ²	20,1%	22,2%	10,5%	10,6%
pow. 120 m ²	16,7%	18,2%	8,8%	8,7%
Sposób ogrzewania mieszkania				
ogrzewanie centralne (np. z elektrociepłowni, kotłowni osiedlowej, lokalnej lub indywidualnej)	81,9%	81,3%	42,9%	38,7%
piece na opał	14,3%	15,4%	7,5%	7,3%
piece elektryczne (gazowe)	3,5%	3,1%	1,8%	1,5%
Inne	0,3%	0,2%	0,1%	0,1%

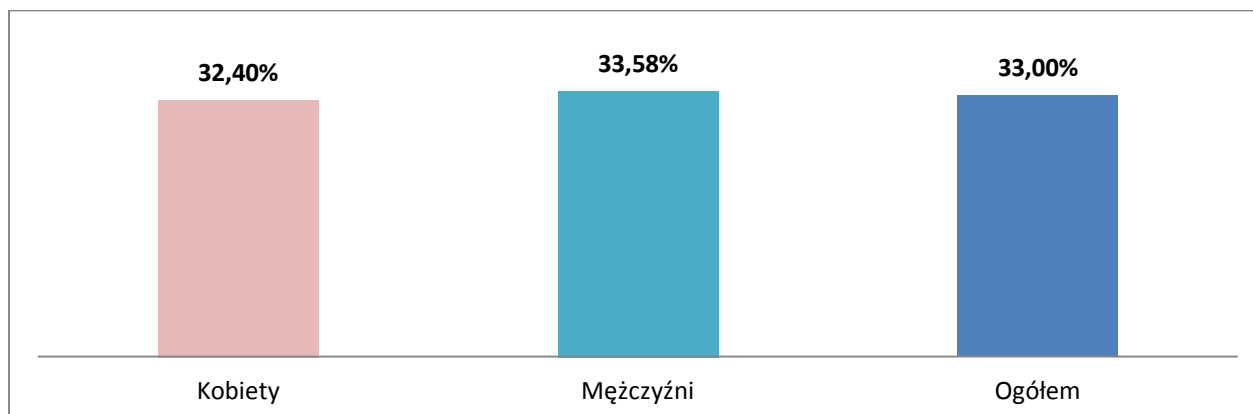
Ubóstwo energetyczne a ubóstwo dochodowe kobiet i mężczyzn

Ubóstwo energetyczne nie powinno być identyfikowane wyłącznie z ubóstwem w sensie dochodowym ze względu na fakt tylko częściowego pokrywania się tych dwóch grup (Miazga, Owczarek, 2015). Na doświadczanie ubóstwa energetycznego wpływają bowiem nie tylko czynniki o charakterze ekonomicznym, ale również czynniki techniczne (niska efektywność energetyczna budynków i infrastruktury energetycznej) czy czynniki poznawcze związane z umiejętnością racjonalnego korzystania ze źródeł energii (Węglarz, Kubalski, Owczarek, 2014).

Badanie zrealizowane w oparciu o dane z 2014 roku potwierdza tę tezę – zarówno w ujęciu ogólnym, jak i w odniesieniu do płci. **W grupie i kobiet, i mężczyzn obie formy ubóstwa – dochodowe⁴ i energetyczne – zająłoby się tylko w ok. 1/3** (wykres 2). W tym sensie ubóstwo energetyczne może być interpretowane w kategoriach wykluczenia wielowymiarowego. W odniesieniu do tego aspektu również **nie można zaobserwować znaczących różnic między kobietami i mężczyznami.**

⁴ Ubóstwo dochodowe zastosowane w tym miejscu obliczane jest zgodnie z metodologią Eurostatu, czyli 60% mediany dochodów w populacji.

Wykres 2. Stopień pokrywania się ubóstwa energetycznego i ubóstwa dochodowego

Głównym instrumentem polityk publicznych w Polsce nakierowanym na uzupełnienie budżetów gospodarstw domowych w celu pokrycia wydatków energetycznych jest dodatek energetyczny, który został wprowadzony w życie z początkiem 2015 roku. Warunkiem jego otrzymania jest spełnianie kryteriów uprawniających do otrzymania dodatku mieszkaniowego. **W 2014 roku ledwie 5,82% kobiet i 5,55% mężczyzn ubogich energetycznie otrzymywało dodatek mieszkaniowy**, zatem potencjalnie tylko taki odsetek w kolejnym roku mógłby ubiegać się o dodatek energetyczny. Wynik ten zbliżony jest do analiz prowadzonych dla 2013 roku i uznany został za niski (Owczarek, Miazga, 2015).

Podsumowanie i dyskusja wyników

Analiza ubóstwa energetycznego (definiowanego zgodnie z metodologią *Low Income High Costs*) z punktu widzenia płci przy zastosowaniu danych Badania budżetów gospodarstw domowych realizowanego w 2014 roku pokazała, że na poziomie zagregowanym brak jest różnic między kobietami i mężczyznami. Wyższa natomiast jest nominalna liczba kobiet doświadczających tego zjawiska, co jest efektem większej ich liczby w całej populacji. Istnieją jednakże różnice w rozkładzie ubóstwa energetycznego w odniesieniu do szczegółowych kategorii. Kobiety ubogie energetycznie częściej zamieszkują jednoosobowe gospodarstwa i gospodarstwa, w których nie ma mężczyzn. Więcej odnajdziemy ich także w największych miejscowościach, w gospodarstwach emerytów/ek i, co ciekawe, w gospodarstwach z dziećmi prowadzonych przez samotnych ojców. Brak natomiast różnic w rozlokowaniu kobiet i mężczyzn w poszczególnych województwach czy różnic w odniesieniu do kategorii o charakterze technicznym (rodzaj budynku, wiek budynku, powierzchnia zajmowanego mieszkania czy sposób ogrzewania). Zbliżony jest także udział ubóstwa dochodowego w grupie ubogich energetycznie kobiet i mężczyzn, a także odsetek kobiet i mężczyzn pobierających dodatek mieszkaniowy.

Ograniczeniem Badania budżetów gospodarstw domowych jest brak możliwości prowadzenia analiz statystycznych na jednostkach (kobietach i mężczyznach). Stąd przedmiotem interpretacji mogą być jedynie gospodarstwa domowe, co do których znana jest zagregowana liczba mężczyzn i kobiet. Niemożliwe są zatem do przeprowadzenia testy istotności różnic statystycznych między poziomem ubóstwa energetycznego dla kobiet i mężczyzn. Niemniej jednak zastosowana tu interpretacja

jakościowa stanowi rzetelną podstawę do wskazywania kierunków tych różnic w odniesieniu do analizowanych cech społecznych, demograficznych, przestrzennych i technicznych.

Należy też zwrócić uwagę, że analiza statystyczna ubóstwa energetycznego nie wyczerpuje charakterystyki tego zjawiska w odniesieniu do płci. Z badań Tarkowskiej (2012) wiadomo, że doświadczanie konsekwencji ubóstwa energetycznego może być różnie rozłożone nawet w obrębie poszczególnych gospodarstw domowych. Przykładem są kobiety pracujące w gospodarstwie domowym, które po wyprawieniu dzieci do szkoły i mężów do pracy same pozostają w niedogrzanym mieszkaniu, starając się w ten sposób ograniczyć wydatki (strategia radzenia sobie z ubóstwem polegająca na oszczędności; Tarkowska, 2012, s. 228-233). To przede wszystkim kobiety pełnią rolę „menadżerek ubóstwa”, polegającą na oszczędzaniu i na przygotowywaniu wielu rzeczy (żywność, sprzęty gospodarstwa domowego etc.) we własnym zakresie. Tarkowska (2012, s. 232-233) pisze także o kolejności zaspokajania potrzeb w gospodarstwie: „w uprzywilejowanej sytuacji są na ogół potrzeby dzieci (...), w następnej kolejności idą potrzeby mężczyzn (...). Kobiety na ogół nie mają swoich prywatnych, osobistych potrzeb. Ujawniające się przy okazji strategii oszczędnościowych priorytety w zakresie wydatków i zaspokajania potrzeb w biednych rodzinach ukazują nierówną pozycję poszczególnych ich członków w dostępie do dóbr i w możliwościach zaspokajania potrzeb w ramach rodziny”. W tym kontekście badania statystyczne reprezentatywne na poziomie gospodarstw domowych tylko częściowo pokazują obraz i specyfikę ubóstwa energetycznego kobiet – czy szerzej ubóstwa wielowymiarowego – ze względu na zróżnicowanie wewnątrz samych gospodarstw.

Jest to pierwsze opracowanie o charakterze statystycznym w Polsce, które dotyczy różnic w doświadczaniu ubóstwa energetycznego wśród kobiet i mężczyzn. Pełne rozumienie różnic między płciami wymaga uzupełnienia tych poszukiwań o badania jakościowe kładące nacisk również na nierówności w obrębie poszczególnych gospodarstw domowych.

Literatura

- Charkiewicz, E. (2010). *Kobiety i ubóstwo – widzialna ręka neoliberalnego państwa*, European Anti-Poverty Network
- Department of Energy & Climate Change (DECC) (2015). *The Fuel Poverty Statistics Methodology and User Manual*
- Frankowski, J., Tirato-Herrero, S. (2015). *Energy vulnerability of the urban areas in Gdańsk. First results of the EVALUATE project*. Prezentacja przedstawiona podczas konferencji „Wrażliwość energetyczna obszarów miejskich”, Gdańsk
- Kurowski, P. (2012). *Zagrożenie ubóstwem energetycznym. Próba ustalenia zjawiska (na podstawie danych GUS)*, „Biuletyn Urzędu Regulacji Energii”, nr 79
- Miazga, A., Owczarek, D. (2015). *Dom zimny, dom ciemny – czyli ubóstwo energetyczne w Polsce*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa
- Owczarek, D., Miazga, A. (2015). *Ubóstwo energetyczne w Polsce – definicja i charakterystyka społeczna grupy*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa

- Pyka, M., Liszka, S., Czajkowski, J., Kukła, M. (2014). *Ubóstwo energetyczne. Wyniki badania ankietowego oraz propozycje dotyczące pomocy osobom ubogim energetycznie*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, Katowice-Warszawa
- Sassen, S. (2000). *Women's burden. Counter-geographies of globalization and feminization of survival*, w: „Journal of International Affairs”, nr 53
- Szarfenberg, R. (2010). *Ubóstwo, wykluczenie, nierówność, dyskryminacja – problemy wymagające rozwiązań*, European Anti-Poverty Network
- Tarkowska, E. (2002). *Intra-household gender inequality. Hidden dimensions of poverty among Polish women*, w: „Communist and Post-Communist Studies”, nr 58
- Tarkowska, E. (2005). *Bieda w Polsce w świetle badań jakościowych*, [w:] Golinowska, S., Tarkowska, E., Topińska, I. (red.), *Ubóstwo, wykluczenie społeczne. Badania, metody, wyniki*, IPISS, Warszawa
- Tarkowska, E. (2012). *Ubóstwo i wykluczenie społeczne: sytuacja i kultura*, [w:] Frysztański, K., Sztompka, P. (red.), *Polska początku XXI wieku: przemiany kulturowe i cywilizacyjne*, Polska Akademia Nauk, Komitet Socjologii, Warszawa
- Tarkowska, E., Warzywoda-Kruszyńska, W., Wódz, K. (red.) (2003). *Biedni o sobie i swoim życiu*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, Katowice-Warszawa
- Węglarz, A., Kubalski, G., Owczarek, D. (2014). *Propozycje mechanizmów wsparcia procesu przeciwdziałania zjawisku ubóstwa energetycznego w Polsce*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa

Instytut Spraw Publicznych

ul. Szpitalna 5 lok. 22
00-031 Warszawa
+48 22 556 42 60
isp@isp.org.pl

Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi

ul. Żurawia 45
00-680 Warszawa
+48 22 3070190
info@clientearth.org

Przedstawicielstwo Fundacji im. Heinricha Bölla

ul. Żurawia 45
00-680 Warszawa
+48 22 44 01 333
pl-info@pl.boell.org

Niniejsza ekspertyza została wykonana przez Dominika Owczarka (Instytut Spraw Publicznych) na potrzeby projektu „Rola odbiorcy końcowego w transformacji energetycznej w Polsce” realizowanego poprzez umowę kooperacyjną pomiędzy Przedstawicielstwem Fundacji im. Heinricha Bölla w Warszawie a Fundacją ClientEarth Prawnicy dla Ziemi.

Tezy przedstawione w niniejszym dokumencie odzwierciedlają opinie autora i nie mogą być bezpośrednio łączone ze stanowiskiem Fundacji ClientEarth Prawnicy dla Ziemi lub Przedstawicielstwem Fundacji im. Heinricha Bölla w Warszawie.